

Kommunedelplan for kulturmiljø 2026–2036

Utval

Hovudutval oppvekst og kultur	31.08.2026
Hovudutval teknisk og næring	31.08.2026
Formannskapet	07.09.2026
Kommunestyret	21.09.2026

Rådmannen sitt framlegg til vedtak:

Kommunedelplan for kulturmiljø 2026–2036 blir vedtatt slik han ligg føre.

Saksframlegg

Samandrag

Den første kulturminneplanen for Sveio blei vedteken i 2015. Handlingsprogrammet for rullering av planen blei vedteke i 2020. Den nye planen har fått nemninga «Kulturmiljøplan». Hovudmålet med den første kulturminneplanen frå 2015 var å få ei betre oversikt over kulturminna i kommunen, og å gjera ei vurdering av verneverdi. Ut frå dette blei det utarbeidd ein forvaltningsplan og ein handlingsplan for lokale kulturminne. Dei aller fleste kulturminna er ikkje freda og har hatt eit svært svakt juridisk vern. Planen har vore viktig for forvaltninga av kulturminne i Sveio, og den nye kulturmiljøplanen byggjer vidare på dette arbeidet. Det er lagt vekt på at vern og bruk av kulturmiljø skal vera ein integrert del av planlegginga og ein ressurs i utviklinga av kommunen. Vern av kulturminne og ombruk av eksisterande bygningar som viktige verkemiddel i arbeidet med å redusera utsleppa av klimagassar er òg vektlagt i planen.

Gjennom kulturmiljøplanen er eit utval av dei registrerte kulturminna (klasse A) kommunalt verna. Verkemiddelet er omsynssone H570_etter Plan- og bygningslova. Ein del spesielle bygningstypar og kulturmiljø er vurderte som verneverdige («Kommunalt listeførte», klasse B). Desse har ikkje omsynssone i det nye planforslaget. Det er utarbeidd nye retningslinjer til omsynssonene for å gjera dei tydelegare overfor eigarane og til eit betre verktøy for forvaltninga. Ein del av omsynssonene er justerte og kunnskapsgrunnlaget (del 2) er oppdatert i samsvar med dagens situasjon.

Bakgrunn for saka

Den første kulturminneplanen for Sveio kommune blei vedteken i oktober 2015. Planen har vore eit viktig grunnlagsdokument for kommunen sitt arbeid med forvaltning av den lokale kulturarven i åra etterpå. Kulturminneplanen har fungert som kunnskapsgrunnlag for både innbyggjarane og forvaltninga, med oversikt over kva som finst av kulturminne i kommunen. Betre oversikt har òg gitt betre sakshandsaming og høve til å gje gode svar til dei som vender seg til kommunen med spørsmål om kulturminne.

Sjølv om planen har vore eit nyttig verktøy, ser ein òg behovet for justeringar. I den perioden planen har vore i bruk har me gjort oss nokre erfaringar, og målet med endringane som er gjort er å gjera planen til eit betre verktøy for eigarar og forvaltning. Dette gjeld særleg for dei formelle delane av planen som legg føringar for forvaltninga av kulturminne og kulturmiljø.

I tillegg til behovet for endringar basert på lokale erfaringar, har det skjedd mykje på dette feltet både nasjonalt og regionalt. I stortingsmelding 16: «Nye mål i kulturmiljøpolitikken: Engasjement, bærekraft og mangfold», som blei lagt fram i april 2020, er det sett opp nye nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken, som erstattar dei tidlegare måla. Her er det mellom anna lagt auka vekt på samanhengande kulturmiljø, heller enn enkeltstående kulturminne. I samsvar med dette er namnet på planen endra til «Kulturmiljøplan for Sveio». I tillegg har kulturminne og kulturmiljø si tyding for berekraft og klima kome meir i fokus. For kulturmiljøfeltet regionalt er det gjort formelle endringar i samband med regionreforma, der fylkeskommunane har fått nye og endra ansvarsområde. Planen er oppdatert i samsvar med desse endringane.

Første utkast til rullert plan blei lagt fram i 2023. Då blei det gjort vedtak om endringar som måtte gjennomførast før planen kunne leggjast ut til offentleg høyring. Saka er òg følgt opp i fleire rundar med nye føringar, som særleg gjeld omsynssonene.

Saks- og faktaopplysningar

I samsvar med plan- og bygningslova §§ 11-12 og 11-13 blei det sett gong arbeid med rullering av kulturminneplanen i 2019. Den første planen blei vedtatt i 2015, og dette er første rullering. Det blei varsla oppstart av planarbeid i oktober 2019. Handlingsprogrammet var til høyring og vedteke av kommunestyret i sak KOM-014/20. Planarbeidet er i samsvar med planstrategien for Sveio kommune.

I sak KOM-123/23 blei det gjort vedtak om endringar i framlegget som måtte gjennomførast før planen blir sendt på høyring. I samsvar med dette vedtaket og seinare presiseringar er fleire omsynssoner redusert i omfang, og nokre omsynssoner er tekne ut av planforslaget. Endringane i omsynssonene blei politisk behandla i sak KOM-029/26 med vedtak i kommunestyret i april 2026.

I samband med rulleringa er det gjort naudsynte oppdateringar og endringar i plandokumentet og omsynssonene. Planen handlar først og fremst om forvaltning av nyare tids kulturminne, som kommunane har ansvar for gjennom handheving av plan- og bygningslova.

Omtalane er delt inn etter tema som samferdsle, religion, industri, handel, offentleg verksemd, organisasjonsliv og krigshistorie. Også kulturminne frå etterkrigstida er med, men i mindre omfang. I del 2, kunnskapsgrunnlaget, er det relativt små endringar. Her er det gjort nokre oppdateringar og retting av faktafeil. Det største arbeidet har vore knytt til omsynssonene. Tilstand og status for kulturmiljø i omsynssone er vurdert på nytt. Det er utarbeidd nye retningslinjer, justert kartgrunnlag og teke nye bilete der situasjonen er endra. Nokre kulturmiljø er opp- eller nedgraderte i høve til

tidlegare status i den nye planen. Særleg heilskaplege kulturmiljø og kulturminne med andre særskilde kvalitetar er prioriterte i klasse A. Der ein tidlegare hadde omsynssone for både klasse A og klasse B, er dette no endra til å berre gjelda for klasse A for å synleggjera skilnaden mellom dei ulike klassane.

Klasse B er definert som «verneverdige kulturminne», listeførte. Talet på omsynssoner er såleis redusert frå 230 til 108. Dette talet omfattar òg nye omsynssoner H570 c) som syner område med mange automatisk freda kulturminne etter innspel frå Vestland fylkeskommune. Eit eige kart syner omsynssoner H730 d), automatisk freda (arkeologiske) kulturminne.

I høyringa av planprogrammet bad fylkeskommunen om at kommunen òg held oversikt over kva kulturminne som har blitt borte i planperioden. Det har me gjort så godt det let seg gjera.

Målet med den første kulturminneplanen var å auka kunnskapen om lokale kulturminne i Sveio, og å få eit godt grunnlag for ein heilskapleg framtidig kulturminneforvaltning. Målsetjinga blir vidareført og utvida med vekt på kulturminne som ressurs i den nye planperioden:

Kulturminneplanen skal bidra til å styrka kunnskapen om kulturmiljø i Sveio, og vera eit godt grunnlag for ei heilskapleg kulturmiljøforvaltning. Vern og bruk av kulturmiljø skal vera ein integrert del av planlegginga og ein ressurs i utviklinga av kommunen.

Kulturmiljøplanen blir følgt opp gjennom handlingsplanen, som vil bli lagt fram som eiga sak når planen er vedteken.

Innkomne merknadar

Det har kome inn fem merknadar og innspel til planen etter at han vart lagt ut på høyring. Ein del har òg teke kontakt per telefon med spørsmål. Desse har blitt svara ut fortløpande.

Fleire har peika på at omsynssonene er grove og at det er vanskeleg å sjå kor grensene går. Karta vil bli tydelegare når dei vedtekne omsynssonene er lagt inn i det digitale kartet.

Journalnr.	Avsendar	Innspel	Svar
2025/2073-9	Nils Eivind Lyngholm	Spørsmål om kva kulturminne på eigedomens omsynssona gjeld for	Svara ut i brev
2025/2073-13	Statsforvaltaren i Vestland	Tykkjer det er flott at kommunen sikrar viktige kulturmiljø gjennom planarbeidet, men gjev ikkje fråsegn.	Tatt til orientering
2025/2073-16	Ben Kristian Hope	Meiner at bygning på 26/1 er i for dårlig stand til å bli teken vare på.	Deler av bygningen er ei røykstove som kan ha svært høg alder og moglegvis oppfylla kriteria for automatisk freding (før 1650). Føremålet med omsynssona er å sikra at nødvendige vurderingar av alder og tilstand blir gjort i samband med eventuelle tiltak.

2025/2073-18	Lars Oddvin Hovda	Omsynssone H570_41A overlappar avsender sitt innspel til byggeområde. Innsendar meiner grensa for omsynssona må justerast slik at dei ikkje overlappar. Bed om at KU (til kommuneplanen) blir oppdatert i tråd med vedtak.	Omsynssona er justert etter at planen blei behandla politisk i 2023. Innspel frå avsender er såleis i hovudsak teke til følgje. Rådmannen tek elles innsendar sine synspunkt til orientering.
2025/2073-22 (innsendt etter høyringsfrist)	Thor Thingbø	Bed om at krigsminnet Nordheim kystfort, som ligg på eigar sin eigedom 55/4, blir lågare klassifisert enn klasse A i kulturmiljøplanen for at omsynssona ikkje skal stå i vegen for tiltak på eigedomen.	Det finst to lokalt verna kystfort i Sveio. Tittelsnes fort er med i landsverneplanen for forsvaret, og blir bevart slik det står. «Nordheim batteri» på Nesheim har hovudsakleg lokal verneverdi. Ut frå ei kulturminnefagleg vurdering er det rom for å utvikla dette området til t.d. reiselivsføremål innanfor omsynssona.

Konsekvensar

Omsynssone for kulturmiljø i klasse B er fjerna for å gjera skilnaden mellom klasse A og B tydelegare. Kulturmiljø i klasse B får eit svakare vern utan omsynssone, men kulturminneverdiane er likevel ivaretekne gjennom plan- og bygningslova og til dels kulturminnelova.

FN sine berekraftsmål

Innsats for å verne om og sikre kulturarven i verda er omtala i delmål 11.4: Styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv. Sjå elles under «Vurdering».

Økonomiske konsekvensar

Frå 2023 har kommunen egne tilskotsmidlar til forsterking av den fylkeskommunale tilskotsordninga. Denne bør aukast i åra framover for å kunna styrka oppfølginga av eigarar som vil restaurera verneverdige bygg. Innspel blir fremja i budsjettprosessen 2026.

Beredskap

Ikkje vurdert.

Vurdering

Kulturminneplanen frå 2015 har vore eit viktig dokument som har styrka Sveio kommune sitt arbeid med å sikra lokale kulturminneverdiar. I samarbeidet med private eigarar er det lagt vekt på prinsippet om «vern gjennom bruk», med mål om å kombinera bruksomsyn med å ta vare på desse verdiane. Den nye kulturmiljøplanen er ei vidareføring av dette. Samstundes tek han det eit steg vidare med å leggja meir vekt på kulturminne som viktige verdiar og ressursar i samfunnsutviklinga (sjå kap. 5 i planen).

Omsynssonene syner kor dei mest verdifulle kulturminna finst, slik at ein kan ta omsyn til kulturminneverdiane ved eventuelle tiltak i området. Avgrensinga er ikkje ei «byggjegrænse». Forslaget om å ta bort omsynssonene for kulturmiljø i klasse B synleggjer at det er skilnad på forvaltninga av kulturmiljø i klasse A og B, men gjev kommunen færre verkemiddel til å sikra at kulturminna blir bevarte. Verdiane er likevel uendra. Klasse A har høgast prioritet ved tilskot og fagleg rettleiing. Det er utarbeidd egne retningslinjer til omsynssonene. Retningslinjene legg føringar for korleis kulturmiljøa skal forvaltast, men er ikkje juridisk bindande.

Kulturminne og kulturmiljø er viktige for lokal eigenart og tilhøyrse til lokalmiljøet. Dette tel òg positivt i eit folkehelseperspektiv. Kulturmiljø kan både vera ein ressurs for reiselivet, gje grunnlag for opplevingar i nærområdet og resultera i at kulturminne blir sett i betre stand og bevart gjennom ny bruk. I Sveio er det særleg Førde og Valestrand som har slikt potensiale, i tillegg til Ryvarden som er etablert som eit kulturelt fyrtårn.

Berekraftig bruk og utvikling av kulturmiljø er ein viktig ressurs i utviklinga av samfunnet. Ombruk og gjenbruk av eksisterande bygningar er et viktig ledd i arbeidet med å få ned klimagassutsleppa raskt. Ei rekkje undersøkingar viser at dei mest berekraftige bygningane er dei som alt er bygd. Restaurering og av eksisterande bygningar fører til langt lågare klimautslepp enn riving og bygging av nye bygg. Samstundes er det behov for tiltak som sikrar kulturminneverdiar mot den klimapåverknaden alt er i gong.

Ein kystkommune som Sveio har eit særleg ansvar for å ta vare på kulturminne i strandsona, som nasjonalt har vore sterkt underprioritert i samband med freding og vern. I strandsona kan det bli konfliktar mellom vern og utbyggingsinteresser, men gjennom godt samarbeid mellom eigar/utbyggjar og forvaltninga kan ein finna løysingar som tek i vare begge omsyna. Erfaringa viser at det blir færre slike interessekonfliktar i kommunar som har kulturminneplanar fordi kulturminneverdiane er kjende og vurderte på førehand.

I nokre tilfelle kan det likevel visa seg at kulturminna har for svakt juridisk vern. Vedtaket om ikkje å inkludera kulturmiljøplanen i ny kommuneplan inneber at ein ikkje vil få juridisk bindande

føresegner som kan styrka dette vernet. Endringane som er gjort i samsvar med politiske vedtak gjer at omsynet til utbyggingsinteresser i nokre tilfelle er prioritert på kostnad av kulturminneverdiane.

Kommunane har eit stort ansvar når det gjeld å ta vare på kulturminne og kulturmiljø. Riksantikvaren sine fredingar omfattar berre ein liten del av dei registrerte kulturminna, og hovudsakleg gjeld dette arkeologiske kulturminne. Resten må kommunen ta ansvar for. Om me ikkje sjølv tek vare på den lokale historia, vil ingen andre gjera det.

Rådmannen sin konklusjon

Kulturminneplanen har gitt eit løft for arbeidet med bevaring av kulturminne og kulturmiljø i Sveio. Den nye kulturmiljøplanen legg grunnlaget for å utvikla dette arbeidet vidare. Det neste steget blir å styrka innsatsen for å nytta kulturmiljø som ressurs for den lokale samfunnsutviklinga: I styrking av busetnaden, folkehelsearbeidet, utvikling av reiselivet og som ein del av klimaarbeidet.

Aktuelle lovar, forskrifter, avtalar m.m.

- Plan- og bygningslova
- Kulturminnelova

Vedlegg:

Rullert kulturminneplan for Sveio 2026-2036, Høyringsutkast

Vedlegg 1 Omtale av omsynssoner - kulturmiljø klasse A

Vedlegg 2 Liste over verneverdige kulturminne klasse B

Vedlegg 3a Kart område 1 Valestrand

Vedlegg 3a Kart område 2 Auklandshamn - Bua

Vedlegg 3a Kart område 3 Førde

Vedlegg 3a Kart område 5 Sveio

Vedlegg 3a Kart område 4 Sveio del 1

Vedlegg 3a Kart område 6 Vikse-Vigdarvatnet

Vedlegg 3a Oversiktskart omsynssoner

Vedlegg 3b Oversiktskart arkeologiske kulturminne, automatisk freda

Innsendte merknadar:

Tilbakemelding frå Nils Eivind Lyngholm

Svar frå Statsforvaltaren i Vestland

Merknad frå Ben Kristian Hope

Merknadar frå Lars O. Hovda

Tilbakemelding frå Thor Thingbø